

OPENBARE VERGADERING
D. D. 27 JUNI 2017
DEEL 4

Ontwikkelingsplan 2017 – 2021

Mevrouw **Samidin (NDP)**: Mevrouw de voorzitter! Ik zit ook als lid van de Commissie van Rapporteurs voor de behandeling van het Ontwikkelingsplan (OP). Volgens artikel 40 van de Grondwet wordt bij wet een ontwikkelingsplan vastgesteld ter bevordering van de sociaal-economische ontwikkeling naar een sociaalrechtvaardige samenleving met in achtname van de nationale en sociaal-economische doelstellingen van de staat. Ik hoop als lid van de Commissie van Rapporteurs ook een functionele bijdrage te leveren tijdens de behandeling hiervan. We hebben afgesproken dat daarnaast de begrotingen ter behandeling genomen mogen worden en ik zal in mijn betoog proberen het een en andere duidelijk te maken in overeenstemming met de begroting.

Dit plan dient om via de door het volk gekozen weg te komen tot duurzame ontwikkeling, welvaart en welzijn voor onze totale bevolking. Ik spreek dan ook mijn waardering uit aan de president, vooral het Planbureau en alle andere die hebben meegewerkt aan de totstandkoming van dit uitzonderlijk en evenwichtig ontwikkelingsdocument. Er is behoorlijk wat tijd en energie in gezet. Ik heb gemerkt dat het OP dat is uitgesmeerd over vijf jaren ambitieus, maar realistisch is. Ik heb velen horen zeggen, dat het OP vol wenselijkheden zit, maar dat is niet verkeerd. Het is goed om tot het uiterste te gaan. Het is goed om je beschikbare ontwikkelingscapaciteit ten volle te benutten, om die te vergroten, maar het is wel een grote uitdaging om dit te verwezenlijken.

Het plan ademt niet alleen durf en moed uit, maar heeft ook de nodige realiteitszin om ons te doen beseffen dat we niet met dit plan alleen Suriname verder kunnen ontwikkelen, maar dat we met zijn allen nodig zijn om de doelen daadwerkelijk te verwezenlijken. We hebben iedereen nodig om dit plan tot realisatie te brengen van de ene man die hosselt, de vrouw die op haar kostgrondje werkt, tot de hooggeplaatste in de samenleving. Een plan blijft een plan totdat dat in uitvoering wordt gebracht. Daarom moeten er voldoende condities zijn voor het uitvoeren hiervan. Indien die niet aanwezig zijn, moeten we die proberen te creëren. Dit geldt voor elke regering. Voor elk individu eigenlijk, want ook op microniveau kun je blijven plannen, maar uiteindelijk doe je niets aan de uitvoering. Wel, dan blijft een plan een plan ja. Daarom is de factor mens van eminent belang bij de uitvoering van dit plan.

Hij heeft een centrale positie binnen dit ontwikkelingsproces en we hebben daarom geschoolde burgers nodig. Bij de uitvoering hiervan zullen we zaken of projecten moeten bijstellen, anders moeten formuleren, maar in elk geval moeten we geen *lose of track* hebben. Dit plan is voor vijf jaar ons houvast voor ontwikkeling. We zullen obstakels krijgen, maar daar zullen we uit moeten leren, maar ons doel moeten we nooit uit het oog verliezen. Ook al zetten we kleine stappen vooruit. Met elke stap maken we progressie. We hebben daarom commitment van alle stakeholders nodig: de regering, het bedrijfsleven, de vakbeweging, het maatschappelijke middenveld, maar ook de gezinshuishoudens. Kortom, we hebben eenieder nodig. We zijn in een ontwikkelingsfase en we hebben gezamenlijk de opdracht gehad om dit OP in goede banen te leiden voor de ontwikkeling van onze eigen bevolking. We kunnen als DNA wetgeving maken en aanpassen, maar veel zal liggen aan de uitvoering, waarbij de rol van de overheid absoluut niet te verwaarlozen is.

Dit plan is uitgegaan van zeven pijlers, waarbij er uiterst grondige analyses, ik wil bijna zeggen perfecte analyses zijn gemaakt over de verschillende sectoren. Bij elke pijler is er uitgegaan van sterktes en zwaktes, maar ook kansen en bedreigingen. Er is dus ook naast het

OP ook een programmatisch document samengesteld met daarin een SWOT en strategie matrix voor de verschillende beleidsdoelen. Daar zijn heel reëel pijnpunten aangegeven waarnaar we moeten kijken om die te proberen te minimaliseren. Hoewel dit document een plan behelst dat is uitgesmeerd over vijf jaar, zijn er heel veel zaken van langere levensduur. Ik wil daarom graag weten of het vorige OP is geëvalueerd en wat de realisatiecijfers zijn. Wat zijn de bevindingen en hoeveel procent van de beoogde projecten heeft de regering kunnen uitvoeren.

Bij de bestudering van het plan is duidelijk gebleken dat de vier pijlers die genoemd zijn op bladzijde 38, ik noem ze op, de versterking van de ontwikkelingscapaciteit; de economische groei en diversificatie; sociale vooruitgang en benutting en bescherming van het milieu, hand in hand gaan met elkaar. Dat wil zeggen dat we ons niet alleen kunnen concentreren op de ontwikkeling van de productiesector, maar moeten tegelijkertijd ook investeren in onze sociale sector. Dat wil zeggen dat ze onlosmakelijk met elkaar verbonden en dat de ontwikkeling hiervan simultaan zal moeten gebeuren. In de tabel die daarna volgt is duidelijk aangegeven dat de spreiding van de ontwikkelingsinvesteringen niet gehaald zal worden. Daar is ook genoemd, dat een oorzaak ligt bij de versplinterde wijze waarop beleidsprogramma's van de lijnministeries doorgaans tot stand komen. Hieruit kunnen we destilleren dat de ministeries misschien wel veel doen, maar dat er weinig of onvoldoende afstemming is tussen de ministeries. We willen wel naar het groter plaatje, maar soms is er zelfs binnen afdelingen geen afstemming. Het lijkt alsof we maar wat doen. Tijdens de presentaties van het Planbureau was dus duidelijk dat projecten van de verschillende ministeries in het OP waren opgenomen, allemaal met een code en dat de ministeries verder hun beleid daarop moeten afstemmen. Maar hoe meten we de impact. Komt er een impactanalyse en wat zal de samenhang zijn tussen de verschillende beleidsprojecten. Er zijn beleidsgebieden en elk ministerie zal op zijn manier daar invulling aan geven. Maar waar zullen het centrale coördinatiepunt en het monitoringssysteem zijn? Het lijkt alsof we niet veel doen. Eigenlijk doen we heel veel, maar omdat er meestal geen afstemming is tussen de verschillende afdelingen of tussen de verschillende ministeries lijkt het inderdaad alsof we niets doen. Er gebeurt een heleboel, maar we weten het niet. We weten het zelfs niet van elkaar. Hoe relateren we dat aan het beleid in uitvoering. We zien wel in het laatste hoofdstuk, hoofdstuk 12, hoe de implementatiestrategie, de monitoring en de evaluatie van dit plan zullen plaatsvinden, maar als ik kijk naar de voornaamste acties die moeten plaatsvinden en die geprojecteerd zijn voor dit jaar, 2017, dan wil ik weten van de regering wanneer we de Planwet zullen operationaliseren, hoe ver we zijn met het opzetten van ministeriële planunits om dit plan per ministerie te helpen ontwikkelen en te monitoren. Hoe en met welke middelen we deze maatregelen met ICT-ontwikkeling zullen integreren. We hebben geen cultuur van monitoring en evaluatiesystemen, vooral bij monitoring. Wat zijn de resultaten? Hoe zullen we dat meten, en wat is de impact op de doelgroep? Zal er rapportage zijn op activiteitsniveau, en hoe meten we de efficiëntie van de activiteiten.

Als we kijken naar de productiesector, dan zijn er heel wat projecten opgesomd, maar ik denk dat we daarin wat selectief moeten zijn, omdat we niet alles hoeven te willen ondersteunen. Dat zou onze approach moeten zijn. De laatste tijd praat bijna iedereen erover dat we weinig produceren, ook vandaag is het aan de orde gekomen de oproep om meer en meer te produceren en dat we onze productiesector moeten stimuleren. Het lijkt bijna een populaire gewoonte zijn om dat maar te roepen. Maar wat doen we er precies aan?

Voorzitter, ik zeg niet dat er niets aan gedaan wordt. Ik weet wel dat er een aantal zaken in *place* worden gebracht, maar we willen die rapportages ook hebben. Elke stap voorwaarts betekent progressie. Net zoals de rapportages die zijn genoemd op pagina 98, waarbij we zien dat het saldo van de agrarische handelsbalans in 2015 is gesteld op 193 miljoen USD aan

importen van voedsel en andere agrarische producten tegenover 97 miljoen USD aan exporten. Een verschil van bijna 100 miljoen USD aan voedselimporten. Dit is een keiharde realiteit en het geeft aan dat we onvoldoende produceren, laat staan exporteren. Ik noem dit, omdat we elkaar al zolang oproepen om meer te produceren, maar wat doet de regering concreet om die productiesector te stimuleren. Neem nou bijvoorbeeld de landbouw. Welke garantie kunnen we de landbouwers geven dat er voldoende afzet is. Hoe regelen we de opkoopmarkten zodanig dat die landbouwers gegarandeerd zijn van een vaste prijs. Ik zie soms duizenden pompoenen in een schuur verrotten gewoon omdat er geen afzet is. Er is daar zoveel intensieve arbeid aan voorafgegaan, dat het bijna triest is om te zien dat er geen afzet is, want deze landbouwers, en ik denk met hen ook een heleboel, zijn ervan doordrongen dat goud en olie niet onuitputtelijk zijn en dat we niet langer alleen kunnen rekenen op onze minerale inkomsten. Wat we wel weten, is dat er altijd voedsel moet zijn. Ik vind daarom dat we de juist de condities moeten scheppen voor onze productie om onze landbouwers te stimuleren en te motiveren om te blijven produceren en dat we daarnaast moeten kijken naar voedselverwerking, de houdbaarheid en zeker ook de export. We weten dat er miljoenen dollars worden geïnvesteerd in projecten in de agrarische sector, maar we willen ook graag het verloop van die projecten zien. Ik noem bijvoorbeeld de deal met Israël voor het cacao-project en onlangs de lening bij China om te investeren in de agrarische sector. Geweldig goede ontwikkelingen, maar laat ons ook weten wat het verloop is. We waren niet zo lang terug naar de succesvolle agrarische onderneming van Gopex in Saramacca en het was goed om te zien dat mensen eraan werken om te produceren en te exporteren. Maar dan hoor je van de directeur dat hij meer wil exporteren, maar we hebben op onze luchthaven niet voldoende koelfaciliteiten, waardoor hij vaak het risico loopt dat zijn landbouwgewassen niet meer voor de verkoop geschikt zijn als die in het buitenland aankomen. Waarom investeren we niet in de juiste koelfaciliteiten op de luchthaven? Waarom investeren we niet in een scan op de luchthaven waar te zien is of er nou wel of geen drugs wordt meegestuurd met de gewassen? Veel gebeurt nog handmatig en daar zit enorm veel tijd in. Waarom investeren we bijvoorbeeld ook niet in onze pluimveesector? We willen immers onze locatie productie stimuleren en we willen ook werkgelegenheid creëren. Dat is ook genoemd in het OP, werkgelegenheid. Ik denk dat verschillende ministeries hier zeker een voorhoede rol toebedeeld moeten krijgen om dit te trekken en dat er opnieuw gekeken moet worden naar de invoerrechten op kip. Als we deze sector willen helpen, zullen we erop moeten toezien dat wat we hier hebben besloten dat de invoerrechten op kip van 20% naar 40% gaat werkelijk nageleefd wordt. Hoe willen we anders de sector een boost geven en werkgelegenheid zorgen. Als ik maar even naga, wanneer een ondernemer start met het kweken van tienduizend kippen, dan heeft hij minimaal vijf werknemers nodig. En daar zijn weer vijf mensen verzekerd van een inkomen. Het is daarom absurd om te moeten vernemen dat andere landen in de regio meer dan 100% vragen voor de invoerrechten van kip bijvoorbeeld Jamaica. Die invoerrechten lopen van 200% tot 300%, terwijl wij in Suriname maar 20% innen. Hierdoor vindt er vermoedelijk een grote doorvoer en smokkel naar andere landen in de regio vanwege de ongelijkheid van de invoerrechten. Op die manier subsidiëren we eigenlijk die landen voor wat betreft kip buiten de Caricom. Willen we dat voor onze pluimveesector? Is het waar bijvoorbeeld dat multinationals in Suriname zelfs eieren importeren. Ik hoor dat graag van de regering. Hoe is dat mogelijk? De importproducten maken de binnenlandse productie onmogelijk en we schreeuwen hier productie, productie, maar wat doen we met onze binnenlandse productie. We moeten onze productie beschermen, maar ook de incentives geven om de concurrentie op de markt aan te kunnen gaan. De importbelasting moet dus omhoog, maar die moet ook gepaard gaan met investeringen en uitbreiding van onze eigen productie. We moeten daarnaast kijken naar de kosten voor voer, vooral als we de grondstoffen daarvoor zelf kunnen produceren. Willen we dus onze lokale

productie stimuleren en de broodnodige arbeidsplaatsen creëren, dan moeten we nu eindelijk serieus kijken naar dit vraagstuk.

Er zijn genoeg mensen die in de productiesector willen ondernemen. Daarom ben ik blij dat er nu eindelijk gestalte is gegeven aan het KMO-fonds. Er zijn al genoeg vragen gesteld over dit fonds, ook hier in uw college hoe de operationalisering zal plaatsvinden en hoe vooral de mensen in de rurale gebieden hiervan gebruik zullen kunnen maken. Nu zien we dus dat van alle kanten er ook geprobeerd wordt de micro-ondernemers te begeleiden en dat er stappen ondernomen worden om hen te stimuleren. We moeten datgene wat ze doen zeker waarderen, want ze behoren ook tot de haard van de economie. In dat kader is op bladzijde 57 van het OP ook het institutioneel kader voor het bevorderen en faciliteren van investeringen opgenomen, waarbij Investsur is genoemd. We praten al heel lang over Investsur, ook tijdens het SHP, Stabilisatie- en Herstelplan, de behandeling daarvan is dit aan de orde gekomen. Er staat dat als Investsur operationeel is dat dit instituut in samenwerking met andere instituten en instanties op korte termijn in elk geval op basis van het OP 2017 – 2021 een programma van investeringspromotie zal starten. Mijn vragen hieromtrent zijn:

- Wat is de status van het operationaliseren van dit instituut en hoe ver zijn we met het institutioneel kader;
- Wat zullen de verhoudingen in investeringen in de publieke en de private sector;
- In welke sectoren zullen er precies geïnvesteerd worden, en
- Hoe zal het beleid van de regering eruit zien als het gaat om lokale bedrijven die mee kunnen profiteren van de aanwezigheid van buitenlandse investeerders, ik denk bijvoorbeeld ook aan een stukje werkgelegenheid.

In dit plan is er ook opgenomen de sociale zekerheid en werkgelegenheid. Op bladzijde 126 staat dat het strategisch doel voor het arbeidsmarkt- en werkgelegenheidsbeleid gericht is op het stimuleren van de toename van bbp en banengroei, meer en beter banen die bijdragen aan de inkomens- en sociale zekerheid en weerbaarheid van vooral de arme gezinnen. Eerder in de tekst lees ik ook dat de werkgelegenheidsprojecties voor 2015 en 2016 een zorgwekkende situatie vertonen voor wat betreft de banencreatie. Ik heb al eerder gevraagd in welke sectoren er geïnvesteerd zal worden. Wat zijn de projecties van de regering voor het creëren van permanente banen en in welke sectoren kunnen we die verwachten? Het gaat erom dat we die banen moeten creëren, maar ook moeten behouden, want het lijkt alsof we de laatste jaren mensen opleiden om voor *lanti* te werken. Of laat me het beter zeggen, bijna iedereen wil een baan bij *lanti*. We hebben niet een overheid nodig die stimuleert om voor *lanti* te werken. We hebben een overheid nodig die onze jongeren stimuleert om door te studeren en we hebben een overheid nodig die onze jongeren stimuleert om ondernemers te worden, om later verzekerd te zijn van een *descent* job. En dat hoeft echt niet bij *lanti*. Laten we dus onze jongeren die stimulans geven. Daarom vind ik ook dat ons onderwijs daarop afgestemd moet zijn. In het OP is weer eens gebleken dat we een gebrek hebben aan deskundigen zeker op hoog niveau, hbo-niveau, hebben we een gebrek aan deskundigen in de verschillende sectoren wat eigenlijk komt doordat we meer opgeleiden hebben in ons regulier algemeen vormend onderwijs. Als we die deskundigen wel hebben, dan komen ze niet aan bod. De oorzaken daarvan zijn ook duidelijk beschreven in dit plan. Ik moet eerlijk bekennen dat in dit document de vinger vaak op de zere plek is gelegd en dat er terecht op dit serieus probleem wordt gewezen. We moeten daarom duidelijk weten in welke sectoren we deskundigen nodig zullen hebben, zodat we concrete resultaten en actieprogramma's kunnen ontwikkelen en plannen om dit te realiseren. Zeker als het aankomt op stimuleren van onze jongeren. Er is in dit document speciale aandacht besteed aan het technisch en beroepsonderwijs en ik kan dat begrijpen, omdat ook wij te maken krijgen met de verschillende ontwikkelingen op technologisch gebied. Er zal meer deskundigheid nodig zijn

in de technische beroepen en daar hebben we echt het kader voor nodig. Ik ben daarom blij met de herstructurering op de verschillende Imeo-scholen die nu al haar vijfde jaar ingaat. Ze worden daar duidelijk beroepsgericht opgeleid. Maar ook op lager niveau, toen kenden wij de lbgo-scholen, tegenwoordig is dat lbo, moeten we onze aandacht aan schenken. Daar zien we ook een veranderde structuur waar vooral de degenen die niet mee kunnen met het regulier onderwijs toch nog in een bepaalde richting opgeleid kunnen worden. Waar ik wel aandacht voor vraag, is dat er gewerkt moet worden aan de practicumfaciliteiten op deze scholen. Ze worden klaargestoomd om meteen opgenomen te worden in het arbeidsproces, maar ze moeten tijdens hun studie ook het praktische gedeelte ook kunnen beoefenen. Het zijn deze technici die we straks nodig hebben, maar vanwege het lage aanzien van deze cruciale richting in ons onderwijs en ik zeg, een cruciale richting, want we zien vaak dat er onvoldoende aandacht aan besteed wordt. Eigenlijk zijn we daar allemaal debat aan, want wat horen we aan het eind van het schooljaar? We roepen allemaal of we willen allemaal de resultaten, de slagingspercentages van ons regulier vormend onderwijs. We vragen naar slagingspercentages van het mulo, havo, vwo, laten we ook kijken naar de percentages op de technische scholen, de lbo-scholen en publiceer dat. Hoeveel geslaagden per richting hebben we daar. Hoe hebben ze het gedaan, want ze maken ook deel uit van onze beroepsbevolking. We moeten niet alleen kijken naar de geslaagden van het PTC op hbo- of wetenschappelijk niveau. Ik ben daar blij om. Hoe meer hoger kader, hoe beter onze beroepsbevolking, maar laten we kijken naar de basis. Daar waar de interesse voor de technische beroepen gekweekt moet worden en onze kinderen dus niet alleen niet alleen naar het mulo moeten. Daarom zou ook op het lbo een richting moeten komen voor ICT-onderwijs, want we zien meer en meer dat veel zaken digitaal gebeuren. Laten we onze kinderen de juiste perspectieven geven in hun beroepskeuze. Ik ben daarom ook verheugd met de instelling van de Suriname National Training Institute, SNTI die het technisch- en beroepsonderwijs meer gestalte zal helpen geven. We willen gaan naar gecertificeerde personen die de technische en sociale vaardigheden hebben om zowel nationaal, regionaal als internationaal beter te kunnen functioneren.

Dan als laatste, want er zijn nog tal van zaken die over het plan gezegd kunnen worden, maar ik wil toch weten van de regering; in ons plan om dit land tot ontwikkeling te brengen, zullen we ook de sociaalkwetsbare groepen moeten beschermen, de kwetsbaren die niet voor zichzelf kunnen opkomen, de kwetsbaren, een groep die dreigt uit te vallen of uitgesloten te worden, mensen met een beperking, de seksueel misbruikte kinderen. De regering heeft nog niet kunnen aantonen dat er vanuit de overheid opvangtehuizen worden ingericht om deze groep op te vangen. De overheid is onvoldoende in staat gebleken om de problemen rondom deze groep adequaat op te lossen. Ik pleit daarom voor een doorgangshuis waar kinderen in moeilijke situaties tijdelijk opgevangen kunnen worden en met de nodige begeleiding weer in de maatschappij terug kunnen. Regering, wanneer zult u geld hiervoor vrij maken?

Waarom wordt er niet geïnvesteerd in de afdeling Jeugdzorg?

Waarom hebben we nog steeds geen eigen doorgangshuis van de overheid?

Er worden stichtingen opgezet om deze groep op te vangen en de regering heeft zich gecommitteerd aan het geven van subsidie. We hebben gezien wat zich de afgelopen periode rondom subsidie heeft voorgedaan. Voorzitter, via u aan de regering als het verkeerd gaat, geeft u alstublieft als overheid die begeleiding. Trekt u ook op tijd aan de bel, zodat we die toestanden rond subsidie wel of subsidie niet, allemaal niet opnieuw hoeven mee te maken. Daarom ook mijn vraag ten aanzien van het subsidiebeleid: wat is het subsidiebeleid van de regering ten aanzien van de tehuizen voor de rest van dit jaar en hoe zal dat eruit zien?

Als ik kijk naar de statistieken in het OP, dan is er geen data beschikbaar over wat de armoedegrens is. Er is een Nationale Commissie Voorbereiding armoedegrens Suriname

ingesteld, maar we horen daar weinig over. Ik weet dat het niet zo makkelijk is om een armoedegrens vast te stellen, maar ik denk dat we moeten gaan naar een nationaal gedragen definitie van armoede bij de berekening van de armoedegrens. Hoe zal die tot stand komen, zodat we ook het beleid op dat stuk kunnen maken.

Ten slotte een paar algemene vragen aan de regering. Regering, voorzitter via u, met de projecties die zijn opgenomen in dit plan, zal er nog ruimte zijn om te sparen gezien de aannahme van de wet op het spaar- en stabilisatiefonds? Hoe zullen we onze eigen besparingen kunnen genereren? We zitten al op de helft van het jaar 2017. Welke beleidsprogramma's zullen nog voortgang hebben voor het dienstjaar 2017 en indien er programma's uitgevoerd zullen worden, hoe zullen die dan gefinancierd worden; uit staatsmiddelen of donormiddelen? Dat was mijn bijdrage. Ik kijk uit naar de beantwoording van de regering.

De **voorzitter**: Ja, dank u wel. Enkele interrupties. We beginnen met lid Bee.

De heer **Bee (AC)** interrumperende: Mevrouw de voorzitter! Het lid heeft gesproken over doorgangshuizen en dat de overheid daarin moet voorzien. In feite wanneer tot heden de overheid geen doorgangshuis heeft om mensen op te vangen die in nood verkeren, is het niet naleven van de wet Opvanginstelling, omdat dat duidelijk is verwoord. Dus ik verwijs het lid daarnaar. Misschien moeten we de overheid oproepen om zeer spoedig die wet na te leven, want als de overheid niet in eigen beheer dat doet, dan moet zij samen met andere instellingen ervoor zorgen dat er opvanginstellingen zijn om mensen in crisis, kinderen, mensen met een beperking op te kunnen vangen.

De heer **Asadang (NDP)** interrumperende: Mevrouw de voorzitter! We bedanken de geachte spreker voor de wijze hoe zij haar bijdrage heeft geleverd. Ik wil haar ondersteunen in dat van onderwijs. Ik denk dat in het plan is aangegeven het aantal projecten dat de regering van plan is uit te voeren. Ik wil haar ondersteunen in dat van de technologische ontwikkeling. We sturen onze kinderen – ze heeft het al aangegeven – merendeels, als je het mij vraagt, naar managementopleidingen, maar je kan een land niet ontwikkelen zonder techniek: constructie, bouw *whatever*. We hebben een aantal sectoren in de bosbouw, landbouw, toerisme. Ik denk dat we het land niet zonder die sectoren kunnen ontwikkelen. We praten hier over, Suriname is een mijnbouwland. Wanneer de mijnbouwbedrijven in het land komen, dan moet je *begi begi* op een machine geplaatst worden om bij zo een multinational te gaan werken. Waarom kunnen we niet ervoor zorg dragen dat wanneer die mensen komen ze *equipped* zijn, dat we mensen ready hebben die wij op die machines kunnen plaatsen. Dan praat ik niet alleen over Paramaribo. We praten nu over decentralisatie in Suriname dat we ook die opleidingen decentraliseren, dat de districten daar zijn. Er zijn mensen die in die districten wonen die ook die opleiding behoeven. Het gebeurt al te vaak dat de bedrijven in die districten gaan en de mensen zijn voorbereid op wat op hen afkomt, waardoor ze eigenlijk de kansen mislopen. Dus voorzitter via u/de geachte spreker roep ik de regering op om het daarheen te leiden dat de mensen ook nodige - net hoe wij hier in Paramaribo investeren in mensen - opleidingen te krijgen.

Mevrouw **Afonsoewa (NDP)** interrumperende: Mevrouw de voorzitter! Lid Samadin heeft net aangehaald dat de overheid stimuleert om voor *lanti* te werken. We kunnen de burgers

niet kwalijk nemen, omdat de overheid niet voldoet aan de nodige voorlichting naar de samenleving. We hebben drie sociale wetten hier aangenomen, waarbij je zelf je pensioenhoogte kan bepalen, je kan je pensioenpremie storten, je dokterskaart, je sociale voorzieningen. Wanneer iemand bodewerkzaamheden verricht en dertig klanten heeft over een maand, verdient zo iemand meer dan een bode van de overheid. Zo iemand kan niet in aanmerking komen voor een verklaring om een lening bij de bank te krijgen als hij bijvoorbeeld een perceel wil kopen. Dus bij dezen moeten wij als overheid, wij als regering mogelijkheden creëren ook voor de marktventers, de mensen die een eigen onderneming hebben om ze te begeleiden, zodat ze weten hoe ze ook in aanmerking kunnen komen voor de normale zaken waarvoor de ambtenaren ook in aanmerking komen. Mensen gaan richting de overheid, omdat ze denken dat ze daar meer zekerheid hebben. Ook de overheidsbanken kunnen niet voorzien in de mensen hun behoeften. Dus ik wil echt aan de regering vragen om te kijken wat ze zal doen aan haar voorlichting. Ik zie dat Algemeen Pensioenfonds hard zijn best doet. Er zijn zoveel ambtenaren die niet weten wat ze moeten doen wanneer ze 's morgens aan het werk verschijnen. Leen die ambtenaren uit aan Algemeen Pensioenfonds, leen ze uit aan Basiszorgverzekering om onder de markt te lopen om die mensen uit te leggen hoe ze zich moeten registreren. Als ze 's morgens komen en ze niet weten wat ze doen op kantoor, de persoon is een secretaresse, maar weet geen A en B te schrijven, zet die mensen....

De heer **Breeveld (DOE)** interrumperende: Mevrouw de voorzitter! Dank u wel en dank aan de spreekster voor haar bijdrage. Er zijn een aantal zaken naar voren gekomen waar ik me helemaal in kan vinden als het gaat om onderwijs en zeker als het gaat om de Surinaamse producenten. Ik denk dat het op zijn plaats is, de opmerking die gemaakt is met betrekking tot de multinational, die met name voedingsmiddelen via een import binnenhaalt, zaken die hier met name worden geproduceerd. Ik heb recentelijk daar onder andere over gehoord. Tweeduizend eieren die elke dag nodig zijn en die geïmporteerd worden. U begrijpt dat er in een aantal basiszaken gewoon vanuit Suriname kunnen worden voorzien. We denken aan rijst, groente, kip, eieren. Dat zijn zaken die absoluut niet van buiten mogen komen. Ik wil de spreekster krachtig daarin ondersteunen en ik wil de regering vragen om hier serieus naar te kijken, omdat we niet door kunnen blijven gaan hiermee, terwijl dit onder andere werkgelegenheid creëert, mogelijkheden om de productie te verhogen. Dus laten we heel serieus hiernaar kijken. Ten aanzien van de crisisopvang waar het lid Bee onder andere ook al concreet over gesproken heeft. U vindt u honderd procent aan uw zijde dat de regering hier serieus naar moet kijken.

De **voorzitter**: Mag ik de vergadering een ogenblik schorsen en de mensen die verantwoordelijk zijn voor het bijhouden van de tijd oproepen te kijken naar wat er gebeurt. Misschien moet dit gewoon ververst worden. Laat me even kijken of het klopt. Ik heb staan Silva Afonsoewa 1 minuut en 58 seconde. Dat is dan waarschijnlijk een *refreshment* probleem, want ik zie hier dat dat niet daar staat. We hebben even de vergadering geschorst, zodat ernaar kan worden gekeken.

De vergadering wordt geschorst.

De geschorste vergadering wordt hervat.

De voorzitter: Ik had geschorst om een klein technisch vraagstuk op te oplossen. Het scherm van de computer dat ons het beeld geeft, had een *time-out* en liet gewoon zien alsof de tijd van mevrouw Afonsoewa doorliep, maar als u normaal op uw computer kijkt, dan zult u hebben opgemerkt dat het niet geval was. Dus de tijd is wel correct, maar op het scherm was het niet correct. Dus het is opgelost op dit moment. En dan hebben we lid Jogi.

De heer **Jogi (VHP)** interrumperende: Mevrouw de voorzitter! We volgen de spreekster en er is veel gezegd. De spreekster durft ook kritisch te zijn. Mijn vraag concreet via de spreekster aan de regering. We horen dat we leningen krijgen van China, IDB, voor de agrarische sector. Kan de regering concreet aangeven in matrix welk geld waarvoor besteed zal worden en wat het rendement zal zijn van die investeringen en over welke periode.

In het stabilisatie- en herstelplan geeft de regering aan in matrix 3.4 dat er ongeveer 200 miljoen geïnvesteerd zal worden in de bouw van het pompemaal op Wageningen. We zien dat in de begroting ook iets wordt gezegd over pompemaal Wageningen. Hier wordt gezegd rehabilitatie en bouw van een nieuw gebouw en in de begroting van LVV wordt gezegd rehabilitatie en bouw nieuw pompemaal. Het punt is, terwijl de boeren daar water nodig hebben, we willen agrarische productie ondersteunen, zegt de begroting van het ministerie van LVV dat we vijf jaren nodig gaan hebben om dat pompemaal te bouwen.

Een ander punt is dat we nu in Nickerie een probleem hebben en dat is in Henar. Er is een 33 km lang Surinamekanaal waarvan de oevers nu overlopen en datzelfde geldt ook in de Naniepolder. De lekbeteugelingsdammen moeten serieus worden bekeken. Ik vraag de regering niet te wachten op morgen, maar acties te ondernemen wanneer wij serieus productie willen ondersteunen.

Een laatste vraag is, wat is concreet de bijdrage van 7 jaren regering Bouterse aan de ontwikkeling van productie in dit land. Er zou 1.1 miljard worden geïnvesteerd volgens het HSP in dat programma tussen 2016 en 2018. Wat is er gerealiseerd?

Mevrouw **Etnel (NPS)** interrumperende: Mevrouw de voorzitter! Ik wil het lid bedanken voor haar toespraak, die was heel erg duidelijk. Ik wil ingaan op een aantal zaken dat ze heeft aangegeven. Het eerste is dat ze heeft gesproken over productie en de relatie met onderwijs en daarbij het beroepsgerichte onderwijs. Als we kijken naar de begroting van onderwijs 2017 is nergens duidelijk aangegeven hoeveel geïnvesteerd zal worden in het beroepsgerichte onderwijs. Dat geeft ook al aan de tweederangs behandeling vanuit de regering die gegeven aan beroepsgericht onderwijs, terwijl in een land waarbij ontwikkeling zo belangrijk eigenlijk er heel veel geld geïnvesteerd zou moeten worden in het beroepsgerichte onderwijs.

Er is verder hier aangegeven door het lid dat KMO-fonds eigenlijk een toejuicing is voor het kleine ondernemerschap, maar en relatie tussen het KMO-fonds en het feit dat we 33 miljoen zullen investeren in voedselpakketten en voor het KMO-fonds 5 miljoen geeft al aan de waarde die deze regering geeft aan ondernemerschap.

Het laatste wat ik wil aangeven; het lid heeft gesproken over armoedegrens. Duidelijk is dat de regering reeds vorig jaar in december hier het rapport zou indienen bij het parlement over de vorderingen met betrekking tot de armoedegrens. Vandaag leven we in juni, we gaan richting juli en tot op heden heeft de regering niets laten blijken over de hoe de bepaling zal zijn van de armoedegrens. Dus dat geeft ook al aan wat de standaarden zijn als het gaat om de seriusheid van de regering richting het volk.

De heer **Ganganram-Panday (NDP)** interrumperende: Mevrouw de voorzitter! De spreekster heeft het gehad over het plaatsen van een scan op Zanderij voor controle op drugs in groente et cetera die voor de export bestemd zijn. Het is een goede zaak, maar we moeten niet alleen kijken naar export, we moeten ook kijken naar de importgoederen. Vaak worden er goederen geïmporteerd die helemaal niet op de lijst voorkomen. Grote containers worden geïmporteerd met grote hoeveelheid dure alcohol, aan de voorzijde heb je water en het wordt geïmporteerd als water. De staat ontbeert ettelijke miljoenen die ten dienste van die samenleving aangewend zouden kunnen worden. Importeurs zijn ter zake reeds aangehouden. Dus ik vraag extra aandacht van de douaniers die de controle uitoefenen. Het is niet iets om over naar huis te schrijven. De minister van Financiën heeft laatst aangegeven, dat heb ik via de media vernomen, dat honderd procent controle op Nieuwe Haven moet geschieden. Dat is een zeer goede zaak, want daar gebeurt, wat we horen in de samenleving is niet goed. Verder heeft de spreekster het gehad over de subsidie. Zij vraagt aan de regering wat het subsidiebeleid is van de overheid voor tehuizen voor de rest van het jaar. Ik zou zeggen, subsidie in algemeenheid. Ik ben ook voorzitter geweest van een kinderkuis en het is de plicht om een appeltje voor de dorst te bewaren. De regering moet niet gaan kijken of je SRD 100 of wat over hebt. Ze moet aan uitbreiding doen. Onvoorziene uitgaven, allerlei zaken moet je daar voor de kinderen regelen. Wanneer de overheid een afspraak heeft om...

De **voorzitter**: We eisen wel transparantie van de overheid en we gaan het steeds meer eisen, maar ook transparantie van iedereen die publieke gelden uitgeeft.

De heer **Raymond Sapoen (PL)** interrumperende: Mevrouw de voorzitter! De geachte spreekster heeft aan de orde gesteld de kwestie van die invoerrechten voor de pluimveesector, kip en kieldelen. We weten natuurlijk dat de minister van LVV een aantal maanden terug ook deze zaak aan de orde had gebracht en namens de regering had gesteld dat dit een feit zal zijn. We weten natuurlijk ook dat deze kwestie ook op het bord ligt van de minister van Handel en Industrie, omdat het handel regardeert. Vandaar mijn concrete vraag welke actie er concreet gepleegd is vanuit het ministerie van HI om die invoerrechten zoals we die nu hebben van 20% te verhogen naar 30, 40 of 50. Wat is die exercitie die het ministerie heeft gemaakt, omdat we weten dat deze kwestie natuurlijk geen eenvoudige zaak is. Het is een heel complexe zaak die in heel WTO zal moeten worden uitonderhandeld. Het is een kwestie van geven en nemen, van *give and take*, maar is er al een aanschrijving gedaan vanuit HI naar WTO en in het verlengde daarvan, wat zijn de concrete incentives, fiscaal of anderszins die komen vanuit het ministerie van LVV naar die nationale pluimveesector. Is er onderzoek gedaan naar die impact van die incentives voor die pluimveesector die kan maken dat er ten aanzien van kip en kieldelen zelfvoorzienend kunnen zijn.

Mevrouw **Samidin (NDP)** vervolgende: Mevrouw de voorzitter! Ik wil alvast elk lid bedanken voor zijn of haar ondersteuning. We hebben naar elkaar geluisterd en we merken dat er over bepaalde zaken nog een goed debat op gang moet komen. Het lid Bee heeft de problematiek van de doorgangshuizen wederom aangehaald en hoe belangrijk ze zijn. Hij zat ook in de Commissie van Rapporteurs. Dus hij weet waar hij over praat als hij het heeft over de wet Opvanginstellingen. Inderdaad moeten we de regering oproepen om deze wet na te leven. Ik benadruk dat bij dezen.

Het lid Asadang heeft aan gegeven dat ook in het binnenland de technologische ontwikkeling van belang is, en hij praat over decentralisatie. Dat is ook duidelijk aangegeven in het OP, dat is onze zwakte. We hebben een heel gecentraliseerde overheid. Alles is in een Paramaribo, zeker ook de technische opleidingen en dat kan ons soms parten spelen.

Het lid Anfonsoewa wil ik bedanken. Ze heeft ook opgeroepen dat we...; ik heb dus niet gezegd dat overheid de mensen oproept om voor *lanti* te werken. Ik heb juist aangegeven dat we geen overheid willen die de mensen oproept om voor *lanti* te werken en dat we moeten investeren in onze jongeren voor wat betreft hun studiekeus. Maar net zoals lid Anfonsoewa heeft aangegeven, moet er inderdaad begeleiding komen vanuit de overheid middels voorlichting. Wat kunnen we na die aannname van de drie sociale wetten.

Dan wil ik het lid Breeveld ook bedanken voor zijn ondersteuning. Inderdaad, als we veel zelf kunnen produceren kip en kipdelen zeker eieren dan moeten we dat doen.

Het lid Jogi heeft een aantal vragen gesteld aan de regering en die geleid ik dan door naar de regering. Hij heeft toch een kritische vraag gesteld. Wat is er gerealiseerd vanaf 2010 wat de projecten betreft. Ik wil het ook weten. Maar we weten intussen ook wat we allemaal op ons pad zijn tegengekomen na 2010. Daarom zeg ik ook, als we kijken naar dit plan 2017 – 2021 dan hoeven we niet alle projecten te ondersteunen. We moeten selectief zijn. Ik heb het geleerd als je iets plant dan moet je ook een kolom realisatie hebben. Ik denk dat we dat erbij moeten hebben. Wat hebben we gepland. Is het goed gegaan. Wat zijn sterkten, wat zijn de zwaktes, die zijn al genoemd. Maar hebben we die gerealiseerd. Ja of nee.

Het lid Etnel wil ik ook bedanken voor haar ondersteuning voor wat betreft het onderwijs, het KMO-fonds en dat van de armoedegrens.

Het lid Gangaram-Panday heeft wederom benadrukt dat we niet alleen moeten kijken naar de scan voor wat we naar buiten toe brengen, maar zeker ook wat het land binnenkomt. Er is niet zolang geleden een maatregel genomen, ik denk dat die vandaag ingaat, om meer transparantie en voor de importen op de Nieuwe Haven. We lopen daardoor heel wat inkomsten mis en ik denk dat dit een goede manier om daar wat inkomsten te genereren. Hij heeft ook aangegeven dat er transparantie moet zijn voor wat betreft het subsidiebeleid. Lid Gangaram-Panday, de overheid heeft zich gecommitteerd aan het geven van subsidie. Maar inderdaad, wanneer de overheid zegt, ik geef je geld dan wil ik als overheid weten waar mijn geld naartoe gaat. Daarom is het ook belangrijk van beide kanten, die eerlijkheid en die transparantie op te brengen.

En dan als laatste het lid Sapoen over de invoerrechten. We zijn in een Caribisch blok. Hij heeft WTO genoemd. Ik weet dat er afspraken zijn gemaakt ook binnen de regio voor wat betreft de kipimporten, maar ik denk dat wij als land, als Suriname daar niet onder mogen lijden. Dank u wel voorzitter!

De **voorzitter**: Dank u wel. Ik wil als informatie meegeven natuurlijk dat de kwestie van de investeringsmogelijkheden Investsur; regering neemt u dit mee, want vanaf 2002 moet volgens de wet Investsur ingesteld zijn en ik heb gehoord dat deze regering hem eindelijk wil instellen maar ik heb hem nog niet gezien. Dus ik leg de nadruk op de vraag van de leden. Verder hopen we ook dat misschien nu na meer dan twaalf jaar strijden voor het verhogen van de invoerrechten op importkip dat ook kan worden genomen door de regering. We hebben dan lid Samidin gehad. U heeft nog een interruptie. Lid Gajadien.

De heer **Gajadien (VHP)** interrumperende: Mevrouw de voorzitter! Het is zo dat wij voorstander zijn van maatregelen die kunnen zorgen dat de inkomsten van de staat verhoogd kunnen worden. Nu is er een maatregel ingaande vrijdag getroffen op de Nieuwe Haven. Alleen de vraag, en ik hoop dat de minister van Financiën voor morgen eigenlijk antwoord kan geven, concreet hoeveel gevallen afgehandeld worden per dag. We zien dat het strippen goed is als we daarmee de inkomsten kunnen verhogen, maar het moet geen maatschappelijk probleem worden dat de consument de dupe van wordt dat containers zo lang daar blijven en de kosten alleen maar hoger worden voor die samenleving. Waar het om gaat, is als er maatregelen getroffen kunnen worden en als er binnen acht uren niet zo veel afgehandeld kan worden. We hebben altijd gezegd verleng de werktijden dan. Laat het dan zo zijn dat tot zes uur zaken afgehandeld kunnen worden. Als de minister concreet kan aangeven, want ik heb begrepen dat er tot nu toe slechts voor de hele dag acht containers eruit zijn gegaan, terwijl er behoefte is per dag van meer dan vijftig. Dus we horen van de regering wat er daar plaatsvindt.

De **voorzitter**: We nemen dit voorstel van het lid Gajadien serieus en we vragen de regering om ook te kijken als er inderdaad zo weinig wordt afgeleverd of dat serieus een probleem is of dat dat zo wordt gemaakt. Dan heb ik nog één lid, Waidoe. En lid Misiekaba.

De heer **Waidoe (PL)** interrumperende: Mevrouw de voorzitter! Ik wil via u en de spreekster aan de regering vragen stellen inzake de invoerrechten op kipdelen en geïmporteerde boutjes. Aan het ministerie van HI & T. Sinds de aankondiging van de verhoging, dan praat ik over het district Nickerie, is een karton bout van SRD 165 verhoogd naar SRD 215, terwijl onze koers stabiel is gebleven en de invoerrechten nog niet verhoogd zijn. Dus ik vraag bij dezen aan de regering, we hebben een dependance daar alsook in andere districten, waarom de ambtenaren niet worden ingezet om de burgers te beschermen tegen deze malafide handelaren.

De heer **Misiekaba (NDP)** interrumperende: Mevrouw de voorzitter! Ik vraag het woord om in beginsel vanuit de fractie een hele sterke ondersteuning te geven aan de minister van Financiën met betrekking tot de maatregelen op de Haven. Voorzitter, wat willen we? We klagen de hele dag over malversaties op de Haven en gelden die niet worden geïnd en dat er te weinig deviezen komen vanwege allerlei problemen daar en nu komt de regering met een maatregel; minister, regering we ondersteunen u. De ondernemers hebben geklaagd. In een geordende samenleving moet er gepraat worden, wordt er geluisterd naar wat er wordt gezegd, maar we ondersteunen die maatregel. Laat er inderdaad elke container bekeken worden tot de *bottom*. We ondersteunen hem en ik benadruk dat we hem vol ondersteunen. Laat er voor eens en voor altijd inderdaad die maatregelen komen. Voorzitter, controle is toch geen daad van vijandschap? *Ef' neks no de, probleem no de*. Laat er controle komen. Net wat u heeft gezegd, laat de regering nagaan op basis van hoeveel containers er wordt afgehandeld. Als er een stremming komt, zal er ook daarvoor een oplossing gezocht moeten worden. Maar die totale controle daar staan we wel achter.

De **voorzitter**: Mijn opmerking betref vooral het onderzoek om te kijken of de stremming inderdaad technisch is dan wel opzettelijk is. Laat me dat heel concreet aangeven. Dat is wat ik bedoelde met mijn opmerking. En als het niet opzettelijk is, dan verwachten we dat de

regering de mensen daar ondersteunt om hun werk te doen. In het ander geval zal de regering doen wat nodig is.

Mevrouw **Samidin (NDP)** vervolgende: Mevrouw de voorzitter! Ik wil ook de drie leden bedanken voor hun ondersteuning en de vragen die zijn gesteld geleiden naar de minister. We hebben onze minister hier, de overheid heeft deze maatregel genomen en ik denk dat zij precies weet waarom. De minister is hier, laat hij dat uitleggen. Dank u wel voorzitter, ik kijk ernaar uit.

De **voorzitter**: Goed, we hebben dan lid Samidin gehad. Wie mag ik het woord geven, lid Bee.

De heer **Bee (AC)**: Mevrouw de voorzitter! Dank u wel. De ABOP-fractie start met lid Belfort.

De **voorzitter**: Lid Belfort.

Einde deel 4
Vervolg op deel 5